

POSIŁEK (53) *sb m*

posiłek (50), **posilek** (2), **posiełek** (1); posiełek *Calep*; posiłek : posiłek *Strykron* (1:2).

o oraz e jasne; posiełek z tekstu oznaczającego *é niekonsekwentnie*.

sg *N* posiłek (4). ◇ *G* posiłku (7). ◇ *D* posiłkowi (3). ◇ *A* posiłek (20). ◇ *I* posiłki(e)m (8). ◇ *pl N* posiłki (5). ◇ *G* posiłk(o)w (1). ◇ *A* posiłki (2). ◇ *L* posiłkach (3), [posiłek(o)ch].

Sł stp brak, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. *To, co daje siłę, wzmacnia* (7) :

posiłek czego (2): [Ktokolwiek między wami mądry ięft/ niech przyydzie/ y czyni co PAN rofkazał: To ięft/ przybytek [...]: Lichtarz ku trzymaniu świeł/ naczynie iego/ y lampy/ y oliwę ná posiłek ognia [ad nutrimenta ignium]. *WujBib Ex 35/14 (Linde)*]. Cf »posiłek dawać«.

posiłek z czego (1): áby [w cieplicach] taka dieta beła/ iako w drzewie álbo w fálšie [...]/ áby rzeczy do iedzenia były n wybór/ do ítrawienia łatwie/ á coby krwie dobrej przymnażały: gdyż w drzewie pijąc ie/ ięft posiłek z niego lámego/ do tuczenia ciála niéiaki/ á wwodzie ciepliczney/ nietylko do pokármu nic tákiego niemálf/ ále ięfzcze iákoby sšie/ á álimentum ono zewnátrz ná wierzch wyciąga *Oczko 24v*.

Zwroty: »brać posiłek« (1): [Wszystkie rzeczy mają w sobie cztery żywioły, np. drzewo] które záczwfzy fye poki roście ná ziemi/ bierze posiłek z wody/ z dobrego wiatru/ y z ognia ónego Niebieskiego *Oczko 5*.

»posiłek [czego] dawać, dający« (1:1): gdyż ogień ożywia/ czyści/ iedno od drugiego odłącza/ á życia potym posiłek dawa. *Oczko 6, 5v*.

a. *Pokarm* (3) : Ięft bol nie ledá ktorym ci pałaią/ Ktorzy wnętrzości obciążone máią/ Z twardych posiłkow wádą zkámieniálf *RybGęśli D*.

Przen: Eucharystia (2) : Pánie/ ktorýs nam tu [...] ciáło dał: by we czći ítáteczney Nam posiłkiem było [...] *GrabowSet P2*.

posiłek czyj (1): Zwłáfcza gdy przyftąpić chcę do twego [Jezu] ítoła/ Swiátość przyiąć pełną twych táiemnic zgoła [...]. W sřzodku/ ták wyfokich táiemnic twych/ Pánie/ Niech fię twa przytomnoś/ mym posiłkiem sftáne *GrabowSet O3*.

2. *Jedzenie, przyjmowanie pokarmu* (1) : Támże ná nie [żurawie] przypádlí [Pigmeje]/ okrzyk wczyniwfzy/ A ci noże/ y fery/ y chleb porzuciwfzy. Práwie z posiłku ptacy do nich vderzyli *KmitaSpit C2v*.

3. *Wzmocnienie, dodanie sił, pokrzepienie* (12) :

Przen (1) : Ty [Panie] w íkále vkázuiefz drogę zdroiom nowym/ Które posiłek niofá rzekom kryfztałowym. *KochPs 155*.

a. *O siłach fizycznych, zdrowiu* (6) :

Zwroty: »posiłek dawać« (1): Tego [Syriusa]/ gdy z fłóńcem wznidzie íczépy nie omyfá/ Co fłábą żywnoś máiąc/ w lift fye tylko sílf: Bo káždy do korzenia promieniem przerázi: Zdrowym posiłek dáie/ mdlé do kóńcá kázi. *KochPhaen 13*.

»posiłek mieć« = *nabierać sił* (1): Zwierz/ ptáftwo/ w nocy fwe posiłki máią/ Mnie trapić/ kśiężyc/ ná niebo wftepuie *GrabowSet H*.

α. Przez pokarm i napój (4) :

Wyrażenie: »posiłek ciała« (1): Iełli naprzod o modlitwę idzie/ która się czyni nád rzeczami nam do posiłku ikázitelnych ciał náleznych nágotowanými; wiedziaćci y Zbáwiciel nález Chryftus IEzus/ iż wšelkie rzeczy przezeń ná początku ftworzone były bárzo dobre *LatHar* 56.

Wyrażenie przyimkowe: »[komu] ku posiłkowi« (1): łatwie pozna [*pacjent*]/ wielé iéy [*wody*] przecieczy/ iefli tego co wypił/ y tego co wychodzi/ mierze fye przypátry: [...] á iżby iéy thyle kielifzków álbo Kwart wyniść miało/ czáfem iefť to niepodobna/ gdyż ciało łobie ku posiłkowi/ część pewną zołtáwić może *Oczko* 20v.

αα. O Eucharystii (2) :

Zwroty: »mieć posiłek [z kogo]« = *umacniać się* (1): (*nagł*) Przy elewácyej nayswięťzszego Sákrámentu Ciáła Pánłkiego. (-) [...] Bądź wielbione ciało/ z Pánny czyłtey wzięte/ [...] Ktoréś/ ránnym bokiem/ wylało krew z siebie/ Gdy łmierce przyšlełz/ niech mam łwoy posiłek/ z łiebie *GrabowSet* Pv.

»[z czego] posiłek odnosić« = *wzmacniać się* (1): DZiękuięć o Boże moy/ żeś/ niegodnego/ Raczył Oycze przypuścić do łtołu twoiego/ [...] A gdyżem tve łtworzenie/ náklóń vchá profzę/ Day/ niech z tego przyšcia posiłek odnołzę *GrabowSet* P4.

b. O siłach psychicznych (5) : Ráčź Oycze rádniey/ to/ w lutość odmienić/ Widząc/ iák nález siły wynifzczáły/ Każ/ by im z łálki twey/ posiłki wftáły. *GrabowSet* V.

Zwroty: »brać posiłek; wzięcie posiłku« (1;1): lećz tákeś ich [*białychłóów*] w. m. teraz dotknął/ iż tho znáć/ żeś łie był w. m. [*Bojanowski*] dla wzięcia posiłku cofnął/ iáko owo Táran náząd odwodzą/ áby tym mocniej vderzył *GórnDworz* Dd5, H2.

»[od kogo] posiłek mieć« (1): Tyś [*Panie*] nálezá moc/ od łiebie posiłek mieć mamy. *KochPs* 133.

Szeregi: [»posiłek a utwirdzenie«: iże y teraz nie dofyć iefť ludziom że máią vłługę od wiernych Páltherzow Bożych/ potrzebá im posiłku á vtwirdzenia dárem Duchá łwiętego *GilPos* 260.]

»żywność i posiłek« (1): dułzá nálezá/ [...] kiedy muzykę łłyłzy/ tho iáko ze łnu/ oczkniewa łie/ y bierze żywność/ y posiłek od niej ku potwirdzeniu mocy łwoiey. *GórnDworz* H2.

Przen: *Ten, kto wzmacnia duchowo [czyj]* (2) : Ráčź byđź/ ná rátkun/ Oycze moy łkłoniony/ Bądź mym posiłkiem/ o mocny obrońcá/ A mym včíłkom/ nie odkłáday końcá. *GrabowSet* Q3v, P2v.

4. Pomoc, wsparcie (19) : A iż to łá rzeczy trudne/ nie poięte/ [...] áby łię nikt trudnoścía y łudzkiem niepoięciem od wiáry tey łwiętey nie odrażáł: niech ma táki posiłek y náuki. *SkarKaz* 276b.

posiłek czego [= co pomaga] (2): Posiłek rozumu nálezego do wiáry Troyce ł. *SkarKaz* 276b *marg*, Oooo2d.

posiłek do czego (4): y zniłkąd do tego czáłu posiłku do wiáry S. nie mamy/ iedno z Rzymu. *SkarJedn* 151; *SkarŻyw* A2, 519 *marg*; *SkarKaz* 276b *marg*.

posiłek czemu (1): A ktorzy zá żywotá Apołtołowie w Rzymie być niemogli: po łmierci łię iáko ná posiłek kołciołowi onemu pokwápili. *SkarŻyw* 408.

posiłek przeciw czemu (1): Gdy tedy przepráwił [*Jakub*] łwoie domołstwo przez rzekę łordan łam zołtał z tej łtrony. á owo ná podpárcie nádzieie/ y posiłek iego przeciw oney boiázni: wnocy małż ieden biedził łię znim áłz do łwitania *SkarŻyw* 348.

posilek czyj [= *kto pomaga*] (1): Przełożonym być wielki ięst ciężar y posiłku Bołkiego potrzebuie. *SkarŻyw* 501 marg.

posilek czyj [= *komu pomaga*] (1): *SkarŻyw* 348 cf *posilek przeciw czemu*.

W połączeniu szeregowym (1): Żywoty ony były im [ojcom naszym] pobudką nabożeństwą/ vmocnieniem wiary/ podporą nádzieie/ wtrołce káždey počiechą/ w wątpliwości náuką/ posiłkiem do dobrego/ y do wzgárdy márności á prożności swiátą tego wielką podniátą. *SkarŻyw* A2.

Zwrot: »dać *posilek* [komu]« (1): Co mowi P. Piotrowi. Daj *posilek* bráćiey: To fię więcey w potomkách piotrowych/ niźli w łamym S. Pietrze/ ktory miał bráćią ták mocnie Dvchem S. pošiloną/ pokazáło. *SkarJedn* 81.

Przen (2) :

posilek czego [= *co pomaga*] (1): A wżákóž niepohánowána požądliwość/ by nie była od fprawiedliwości posiłku potłumioná [nisi iustitiae conatus subverteret *JanStat* 225]/ tedyby záprawdę zgodá y pokóy między ludźmi záginął. *SarnStat* 240.

Zwrot: »[z czego] *posilek* brać« (1): Gdy fię błędom I.M.X.K. tym pilniey przypátruie: ktorych [...] ięst máło nie bez licžby: [...] bacžę to/ iż ná tym iednym przednieyżym wżytkie práwie [błędy *Księdza Kanonika*] záśiádly: y z tego też rozmnożenie y *posilek* biorą *CzechEp* 107.

Szereg: »rozmnożenie i *posilek*« (1): *CzechEp* 107 cf *Zwrot*.

a. Pomoc wojskowa (7) :

Zwroty: [»*posilek* czynić«: Ale ná czoło trzebá wielkiemu pocztowi ludźi kázáćfye [!] rázem podkáć: pošyłki [!] też zá tym mocne czyniác/ y ma poštáwić Heytman ludźi zbroyne ná czele *TarnConsil* c.]

»*posilek* [komu] dać; ku *posiełkowi* dany« = *subsidiarius Calep* (1;1): Potym záfię nieprzyiáćiele pošyłek [!] swoim dáli cžterzy okręty pełne ludźi. *BielKron* 460; *Calep* 1021a.

»posłać *posilek*, [na *posilek*]« = *venire in arme Calag* (1): *Calag* 288b; [Tegož dnia Bornemissa pošláł dwieście Węgrów na *posilek* tym, co się podkopywali pod basztę *DziałDiar* 272].

»na *posilek* przyść« [w tym: *komu* (1)] [*szyk zmienny*] (2): Názauiurz Filon Kmitá ná *posilek* tobie/ Y Háráburdá przyšzedł *KochJez* Bv; *KmitaSpit* C4v.

[*Wyrażenie*: »mocne pošyłki«: *TarnConsil* c cf »*posilek* czynić«.]

Wyrażenia przyimkowe: »dla *posiłku*« (1): Otóž/ áby ten lud tákowy [*cesarz turecki*] mieć łobie mógl dla *posiłku* śwęgo/ tedy álbo im od was žędáć przelščia będzie/ czego [...] pozwolić nie możećie: álbo więc [...] muši łobie Tátary śwęmi dróęę torowáć. *OrzJan* 10.

»ku *posi(e)łkowi*« (2): Tedy on [*Olofern*] z woylki śwęmi przyćiągnął ku onym kramam nád Morzem/ á miáltá ich przednieyžze ofádził łżužebnemi/ á ze wżytkich obrał łobie ludźi ná wybor ku *posiłkowi* [*in auxilium*]. *BibRadz Iudith* 3/8. Cf »ku *posi(e)łkowi* dany«.

[»w *posiłku*«: then obyczay záchowáć máią/ iż gdyby [*hetman*] vderzył ná tákie rozno ležące [*wojska tatarskie*]/ tedy ma pirwey ieden huff pućić/ y drugi zá nim w pošyłkoch [!]/ ktorzy áby fye nieštánowili/ ále áby przedfye bieželi zokrzykiem *TarnConsil* d.]

5. wojsk. *Wojska wspomagające, oddziały stojące w odwodzie; też pozycja tych oddziałów; accensiti, adiumentum a. adminiculum militare, adcensi, adscripticii, auxiliares, auxiliaria a. subsidialis manus,*

auxiliariae cohortes, auxiliarius a. subsidiarius miles, subitarii milites, subsidiaria cohors, subsidium (belli), supernumerarii, suppetiae, supplementum, velati Cn (14) : wrocił się [Lizyjasz] do Antyochii/ zbierając ludzi rycerskie postronne/ a sprawiwszy wojsko w thymże poczcie jako y pierwsze/ wymyślił z tym posiłkiem wtargnąć po wtóre do Iudá. *BibRadz 1.Mach 4/35; BielSpr 71 [2 r.]*; A s tym posiłkiem Stephan Turkow bardzo często mężnie porażał/ y wielkie ich wojska pobijał *StryjKron 662; BielSjem 32; [StryjPoczą 560]*.

posilek czyj (1): A gdy się Moskwa we dwudziestu tyścy wojska znowu dwa kroć o dobycie Kieśi kuśiła/ porażili ich nączy w małym poczcie y rozgromili/ złączywszy się z posiłkiem Swedow ná ten czas przybyłym *StryjKron 782*.

Zwrot: »posilek mieć« (1): Władisław Lokietek wziąwszy ná pomoc tyśac dwiescie Litewskiego Rycerstwa [...] / Z Wołoch też y z Ruśi posiłek mając/ a z Polki k temu więtsze wojsko zebrałszy/ sam swoją ofobą wyprawił się do Salkiej ziemie *StryjKron 406*.

»stać, stawić na posiłkach« [szyk zmienny] (2:1): [Juliusz cesarz] swoje też wojsko sprawił ná troie/ ná czoło postawił męże zbrojne/ [...] ná posiłkach stawił cudzoziemce y pomocne ludzi ná prędką rzecz. *BielSpr 41, 17v, 18v*.

Wyrażenie: »mocne posiłki« (1): A gdyby się takie wojska nalaży ku onym kthore są ná nieprzyjaciela wyprawiony/ toczy były teraz mocne posiłki/ toczy byli drabi y kozacy/ żeby się ich więcej zawždy nieprzyjaciela lękać musiał *RejZwierc 262v*.

[*Szereg*: »choć hufiec, choć posilek«: Bárzo przynależy las rąbać/ ciężary dźwigać/ [...] y we zbroi częstokroć/ aby powzedney prace zwyczaj w pokoiu/ nie zdał się ciężkim ná woynie. Choć tedy hufiec będzie/ choć posilek/ niech się wstawicznie ćwiczy. *BusLic 47.*]

Przen (3) :

Zwrot: »z posiłkiem [o kogo] się silić« (1): Strzeż/ proszę/ Rycerzu nieprzewycięzony [tj. Jezu]/ Aby/ nieprzyjaciela z wzdardą wyrzucony/ Gdy/ się z swym posiłkiem o mię będzie silił/ Za twoją pomocą/ ná wżem się omylił. *GrabowSet P2v*.

Szereg: »posilek a huf« (1): A tu patrz pilno co to są za posiłki/ a co to są za hufy/ ktorzy domá fiedząc wiele ratować mogą onych czo są w boiu pokornemi a wniżonemi prośbami swemi *RejZwierc 264v*.

a) *W antropomorfizowanym opisie gry w szachy [czyj] (1)* :

Zwrot: »posiłki mieć« (1): Oboiá stroną swe posiłki miałá. *KochSz B4v*.

Synonimy: **1.a.** *jedzenie, pokarm, potrawa, pożywienie, żywność*; **2.** *jedzenie, pożywienie*; **3.** *pokrzepczenie, pomoc, potwierdzenie, ukrzepczenie, umocnienie, utwierdzenie, wspomóżenie, wzmożenie, zmocnienie*.